

Fra besættelsestiden 1940 - 1945

Af Klaus Moltesen

(nedestående er fortalt af Klaus Moltesen til befrielsesmøde i Hørning Forsamlingshus d. 26. april 1985)

Kilde: Lokalhistorisk forening for Sønderhald, Årsskrift 2012

Almindeligheder fra Hørning og Omegn

9. april 1940 vågnede vi ved larm, som vi først troede var fra en generator, der var lejet til at tømme vandrør, da det havde været meget hård vinter, med alt det der deraf følger. Vi fik dog hurtigt øje på flyvemaskinerne, og det blev diskuteret de følgende dage, om nogle af dem virkelig var fløjet under telefonrådene. De blev ved at komme, og rygterne gik, og der blev lyttet intenst til radioen, hvor vi så hørte det tyske OPROP. Alle gik rundt og var mærkelige, vi havde jo hørt en del om krig før, men nu var det der trods alt som en overraskelse.

Nogle var meget ængstelige. Enkelte, som huskede 1914-18 for det bedre med store priser og højkonjunktur, troede nok det her ville komme til at ligne. Livet gik videre, husdyrene skulle passes, så jeg måtte ud efter roer. Roekulen var frossen, og hestene var urolige for larmen fra flyvemaskinerne, så da der var roer på vognen til det mest nødvendige foder, kørte jeg hjem. Her var stemningen nok blevet mere spændt. Det var meldt i radioen, at alt skulle mørklægges. Jeg gik hen til daværende tømrer Jens Hansen, som var den, man gik til om den slags. Så jeg blev sat i gang med at tage mål af folks vinduer, og ellerslave rammer og klistre papir på. Jens Hansen rejste til Randers for at skaffe mere papir, så alle kunne blive hjulpet. Forårskonfirmationen var lige overstået, så flere steder var der inviteret gæster. Nogle aflyste, enkelte gennemførte, så der skulle laves mørklægning til hele huset, det hele blev lavet så let som muligt, da ingen tænkte på, at det skulle vare i fem år.

Mørklægningen førte som så meget andet også til morsomme episoder. Det var politiet, der skulle sørge for at den blev effektiv. Dertil blev udmeldt lokale folk, som skulle se efter ved mørkets frembrud. Det blev her bager Laursen, der fik hvervet. Han beklagede sig til landbetjent Bjerrekær over, at distriktet var for stort. Især var det galt med arbejdsmand Jens Johansen, Fløjstrup, der var meget modvillig. "Ham ta'r vi til medhjælper", svarede Bjerrekær, hvilket viste sig at være meget diplomatisk, da han blev meget nidkær, så meget, at da han en aften var ude for at kontrollere, var det galt ude hos Søren Laursen; da Søren Laursen sagde: "Kom nu indenfor og få en kop kaffe, så vi kan snakke om det", svarede Jens Johansen på sin vanlige afgjorte måde: "Nej tak, jeg ta'r ikke mod bestikkelse". Sådan var der mange småting, der spredte, om man kan sige, mørket.

Da bilkørsel blev forbudt omgående, blev der spekuleret meget i samfærdsel, og der kom benzinkort til nødvendig trafik. Musiker Marius Laursen gav Mariane Pagter det råd, at de skulle fylde tanken op så de kunne flygte. Det var nok det værste, man kunne, for hvorhen. Bager Laursen kom en dag med en god bemærkning, da en af flyvemaskinerne passerede: "Hvis nu den fyr der havde blevet hjemme, så kunne jeg jo have kørt brød ud i et helt år." Bageren måtte som mange andre se efter at få et hestekøretøj, og det bevirkede, at hestepreiserne steg fra dag til dag. Han havde købt et dejligt spand små heste og vogn og ville så køre til Randers. På vej hjem blev han anråbt med spørgsmål: "Hvad koster køretøjet?" Bageren forlangte noget mere, end han havde givet kort tid før, og manden slog til, og Bageren måtte give noget mere for at blive kørende igen.

Mørklægningen gjaldt selvfølgelig også alle køretøjer. Lygterne blev sværet over, så der kun var en ganske smal stribe lys. Vi havde til cyklerne en hætte til at sætte over reflektoren, så det var fristende, når det var meget mørkt, at tage hættene af, så man kunne undgå skævedynger og huller i vejen. Vognlygterne var af den slags, som mange har fået lavet med elektrisk nu og bruger til dekoration. Dengang var de med

*Erik Boldsen, der var karl hos Klaus Moltesen omkr. 1942.
Her med mælkejungerne.*

finde, hvor jeg bor, for det er nabogården til, hvor du hentede en halv gris forleden".

Da det var forbudt, blev der ikke mere ud af den sag. Bjerrekær var en udmærket landbetjent, som ikke gjorde mere ud af det, end der var nødvendigt, og vi kunne være glade, så længe vi havde vort eget politi, som vi i hvert fald senere skulle komme til at skønne på.

Forordninger

Den første var det nok så bekendte tyske OPROP, derefter kom flere. Alle, der var i lægdsrullen, skulle melde sig hos sognefogeden. Det fik dog ingen betydning her, men i byerne blev de civilbetjente, også kaldet føl. De skulle følge med de rigtige betjente, og hjælpe med visse opgaver, ved mørklægning og almindelig orden. Det fungerede, der var dog ubehagelige opgaver imellem. På kommunalt plan var der de mange rationeringer og fordelingsopgaver, som skulle løses herfra.

Folkeregistret skulle udstede legitimationskort, som alle skulle have på sig, når man færdedes ude. Det kunne også lade sig gøre at få et ekstra, så man kunne klare sig i en snæver vending med et opdigtet navn. Billedet skulle jo passe. På et sent tidspunkt kom der påbud om, at der skulle laves både evakueringsplan og modtagelsesplan for hele kommunen. Det var et stort arbejde at få det hele til at gå op, om det gjorde det, kan ikke vides, da der heldigvis ikke blev brug for disse.

Danske kvinders beredskab, kaldet D.KB. var oprettet, d.v.s. en del havde fået undervisning i det mest elementære i pasning af syge og sårede samt madlavning i større portioner, så de kunne træde til i en given situation. De blev så tildelt de ledende funktioner i hele denne plan.

Der blev anført mandskab til mange ting. Nogle skulle blive tilbage til pasning af husdyr, andre skulle sørge for indkvartering og parkering samt mange andre små og større fornødenheder. Engang spredtes det rygte, at nu ville tyskerne tage folkeregistret. Det bevirkede, at de lokale sogneråd hentede dem rundt hos registerførerne og gemte dem bl.a. på kirkeloftet i V. Alling. Det var ikke særlig heldigt, og da også helt uden betydning, men fejltagelser kunne ikke undgås i en spændt situation.

Hestene blev således det første vi mærkede til krigstiden, priserne steg fra dag til dag, og mange ærgrede sig over at have solgt for tidligt. Vogne både lette og alm. arbejdsvogne kom i pris, cykler handledes også livligt, og hvis det var muligt, sikrede man sig et ekstra dæk. Benzinen var rationeret efteråret 1939, og der havde vinteren igennem været en vis mangel på andre følsomme varer. Krigen i Finland satte sit præg på denne vinter. Der var enkelte, der rejste derop som frivillige: Anna Krarup, som sygeplejerske, arbejdsmand

stearinlys, så de hjalp ikke meget, når de var sværtet over, men heste har den egenskab, at når de havde kørt vejen ud, kunne de og finde hjem, næsten lige meget hvor vi havde været, eller hvor mørkt det var.

Mælke- og arbejdsvogne skulle have en flagermuslygte, der var behørigt blændet, til at hænge under vognbunden. Det var også mørklægningsmandens opgave at se efter det. Men politiet kom da også ud på vejene.

Det fortæltes om landbetjent Bjerrekær, at han en aften standsede en karl, der havde for meget lys i lygten. Da han ville indstille ham til en bøde, svarede karlen: "Du kan sagtens

E. Thorup, Mrs. S. G. Nielsen, (da Hvalløse) og Godsejer Mark, Kollerup, til krigstjeneste. De kom hjem med livet i behold, men skuffede. Der blev arrangeret Finlandsaftener rundt om med det formål at skaffe penge til at sende derop, her var også en sådan, som gav et pænt overskud. Det lyder ikke af så meget i dag, men så vidt jeg husker, var overskuddet 1200 kr. Forud var der syet og strikket ting til bortlodning, ligesom der var givet mange gaver, korn, kartofler, en levende gris o.m.a. Til at sende direkte blev der fremstillet veste med mange lag papir som foer. De var særlig gode til at holde kulden ude.

Efter 9. april blev alt bilkørsel standset, undtagen læger og dyrlæger. Anna Krarup var menighedssygeplejerske, og da Ålborg blev bombet, ville .hennes søster Dinne gerne hjem med børnene. E. Krarup havde benzin på bilen, og Anna og jeg kørte derop for at hente dem. Det var selvfølgelig ulovligt, men alt gik glat. De blev dog kun hjemme nogle få dage, for dagligdagen fortsatte.

Mangelsituationen fik mange initiativer frem, bilerne fik monteret gasgeneratorer. De, som ikke måtte køre, blev skilt ad, motoren blev brugt til trækraft for tørveværker, og undervognen lavet til hestevogn, som var udmærkede så længe dækkene holdt. Gamle tørvepressere blev fundet frem, og gjorde god fyldest; men de nye tørvepressere blev snart almindelige, og hvor det var muligt, blev der lagt el-ledninger ud i mosen. Det var tilfældet i Moeskær og kom tragisk nok til at koste Peder Kjærsgård livet. Han skulle tilse en vandpumpe der, og en dårlig isolering af en ledning blev hans skæbne.

Tobakken kneb det hurtigt med, så blev der plantet i haverne og lavet en masse eksperimenter med modning og tilberedning. Til skæring fremstillede en smedelærling en sindrig maskine. Det blev aldrig godt men kunne da ryge, bedst i fri luft, eller ved et åbent vindue.

Hylterne i Brugsen tømtes langsomt men sikkert. Det var ret dybe firkantede rum, hvilket gav anledning til en bemærkning: nu kan I sætte tråd for og bruge dem til kaninopdræt. Et nyt udtryk kom til: varer under disken, d.v.s. mangelvarer, som uddeleren måtte fordele retfærdigt som muligt. Vi vænnede os efterhånden til forholdene, fik ikke meget at vide i aviserne; men hørte svensk radio, især vejrudsigten, der var udeladt i den danske. Da den danske stemme fra London begyndte, skiftede mange den gamle radio ud for at kunne høre den, og ellers gik man på besøg, hvor der var den bedste.

Høsten var pga. det sene forår dårlig, alt brødkorn skulle afleveres til fast pris, 23-25 kr./td. Hvis der skulle købes korn til foder, var det til den dobbelte pris. Senere kom afleveringspligt på et bestemt antal tdr., og det var så højt, at mange ikke kunne opfylde det. Så kunne der søges om forbehold. For at det kunne gennemføres, blev der på foranledning af det kommunale kornnævn ansat tærsekontrollører, som skulle påse, at alt gik rigtigt til.

Når høsten var overstået, blev der sanket aks og - hvor det var muligt - revet med hånddrive. Der måtte intet gå til spilde. Mange fik på den måde korn til høns, og hvis de var særlig flittige, og vejret artede sig, kunne der også blive til en gris. Hvis hveden havde været vanskelig at høste, var der spildt meget, og så var der rift om at få lov at sanke. Så blev der også til hvedebrød. Brødrationeringen var meget generende, især for dem der havde madpakke med på arbejde. Hvis det rigtig kneb, pakkede man en spand med aviser og medbragte så grød eller kartofler, som i det mindste blev holdt lunkent. Drikkevarer til den varme tid var det også småt med, men erstatningskaffe og saftvand - sommerdrik med sødepulver, kunne da skaffes. Sødepulver var noget helt specielt, der fremstilledes af mange mærkelige ting, mest var det kartoffelmel tilsat et eller andet, måske et brev Zakkarin, delt op i et kg mel. Man lavede også selv kartoffelmel, hvilket var udmærket, men det var et stort arbejde, og der skulle udvises omhu og renlighed, hvis resultatet skulle blive tilfredsstillende.

Erstatningsafgrøder blev sået i marken, ærter og lupiner var beregnet til kreaturfoder, men det blev snart kendt at de var gode til kaffeerstatning. Gode sukkerroer kunne, hvis der kunne fås forbindelse til

en fabrik, fås lavet i roesirup, som var et udmærket sødemiddel. Smørret var strengt rationeret, og den smule vi fik, blev drøjet med kartoffelmos, hvis ikke man valgte kun at få et stykke med rigtig smør, eller hvor meget der nu kunne blive til. Mælk og fløde var standardiseret, d.v.s. fortyndet, dog kunne vi her udenfor reglerne, hvis vi sendte en lille spand med mælkekusken, få god fløde. Så blev der flødeskum til lagkagen.

Arbejdstøj var også mangelvare. Det, der var, var fremstillet af hør cellulid og papir. Det holdt i reglen kun til en vask. Engang havde jeg skaffet bukser til mig selv og karlene. Da vi var ude at sætte vådt korn sammen, var kun det øverste af dem tilbage til aften. Næste gang gik det bedre med regntøj, der var syet af rester. Behagelige var de ikke, men de holdt. Mange anskaffede får for at få uld, og de gamle spinderokke kom ned fra lofterne, ligesom der blev sået hør, som dog var vanskeligere at tilberede, hvis ikke der var kontrakt med et skættereri om at få lærred for levering af råvarer. Vi havde også et lille stykke med hør, men det havde den egenskab at kreaturerne næsten ikke var til at holde derfra. Så kom naboen og råbte til min mor: "Bodil, nu er kalvene igen i skjorterne". I haverne blev alt udnyttet, og hvor græsplænen ikke var gravet op til kartofler, blev den udnyttet til gåsefold. De blev kaldt villagrise.

Kornordningen var dyr for landbruget, og det var småt med at fede grise op. Ind imellem gik rygter om, at nu blev hjemmeslagting forbudt, og så blev der slagtet og gemt væk. Det blev dog aldrig til noget, og man sørgede for at lave store grise, så der både blev til stegt flæsk og smørefedt. Byfolk, der havde bekendtskab på landet, kørte ud med budcykler og fik flæsk med hjem. Enkelte forsøgte sig med at sende med banen, hvilket dog ofte gik galt. Der fortæltes om en, der ville være rigtig snedig og skrev rødbeder på fragtbrevet. Da pakken nåede frem, var der rødbeder i. En kvik replik var, at nu ville han sende rødbeder og skrive flæsk, og se om der så var flæsk til modtageren.

Vor familie i Århus ville også gerne have lidt af grisen. Det skulle foregå på den måde, at jeg kørte til Mørke Station med pakken, så skulle de være parat på kystbanen for at tage imod. Da jeg kom til Mørke, var der ringet, at der var luftalarm, så jeg måtte returnere med grisen og afvente en senere mulighed, som dog også kom, og alt forløb glat.

Dagligdagen gik roligt og der blev holdt kaffe gilder, d.v.s. kaffeerstatning, for alt blev prøvet, som Arne Pedersen sagde: "Når vi er i byen, får vi erstatning, når vi er hjemme, bruger vi grutning", d.v.s. byg blev stegt på panden, til det blev sort, for derefter at blive malet på en kaffemølle. Det var da også det eneste, det havde med kaffe at gøre, men vandet blev da sort, og samværet var udmærket.

En god ting var, at mange fik solgt heste, som var vanskelige at omgås, ja kunne være direkte farlige. Bare vi kunne få dem til at se rimelige ud og få dem skoet, gik de til Tyskland. Det med skoningen var et problem, men det blev klaret her med dygtige smede, hvilket også bevirkede, at der kom folk udenbys fra for få skoet en tosset krikke.

Omkring denne tid blev der i Randers, som i andre større bysamfund, dannet sabotage grupper. Det smittede af herude, og da en gruppe blev optrevet der, gik nogle under jorden her. Det skete flere gange. De fleste færdedes meget forsigtigt, nogle kom i arbejde på gårdene og vakte ingen opmærksomhed; men det var jo unge, der også ville komme sammen med andre, så alle vidste de var her. Det var nabolægerne, der havde sørget for, at de kom her. En dag kom en meget tiltalende mand med anbefaling fra Læge Gravesen i Lime. Han skulle nu se at få samling på gruppen. Han blev modtaget med tillid og fik logi. Der blev også arbejdet med nogle ting, som vi ikke var særlig imponerede af. Niels Andersen, Fløjstrup, og hans sønner havde en lille lastvogn, som var indrettet til at køre høns til fjerkræslagteriet i Års. Den var nem at kamuflere til at hente nedkastede våben i, og de fik da en del. Da gruppen Fløjstrup - V.Alling blev dannet, skulle førortalte instruere i brugen af disse våben. De, som var lidt kyndige, syntes det

var mærkeligt så lidt håndslag, han havde, og de blev mistænksomme. Det havde han åbenbart følt, for pludselig var han væk. Efter dette forstærkedes mistanken yderligere. Det viste sig også, at han havde et ben i begge lejre. En dag dukkede han op igen, og efter langt samråd blev der tilkaldt en os ukendt mand, som skaffede ham af vejen. Det var som så meget andet ikke særlig behageligt. Den nye mand kom tilbage, og nu skulle der til at ske noget. Men ak, han var meget værre end den første. Vi var nok blevet mere påpasselige, for han forsvandt lige så pludseligt, som han var kommet. Der var mange, der var ilde berørt. De unge skiftede kvarter, og mange fik nyt legitimationskort, og skiftede arbejdssted. Samme mand klarede resten af krigen, men blev dømt ved retten i Randers sommeren 1945. Tidligere i 1944, havde Kr. Juul i Moeskær været interneret i Horserød som politisk fange. På det tidspunkt havde tyskerne den mening, at de ved at fængsle fremtrædende personer kunne standse den stadig stigende modstand. Kr. J. kom dog ret hurtigt fri, men var stadig under opsyn, og skiftede trods det ofte bopæl. Hvis telefonen ringede, og en stemme sagde: "Det er galt med æblerne, de er rådne", var det bedst at flytte. Hos Johs. Sørensen var det en aftale, at hvis Astrid havde et bestemt vindue åbent, skulle han køre forbi og lade, som om han boede et andet sted.

I centralen - som vi sagde - mødtes mange, og det var mærkeligt, at det gik godt, da - som før omtalt - ikke alle var lige forsigtige. E. Villadsen holdt af at samle trådene og skaffe kontakter. Der var mange, der mødtes der, det var naturligt, da vi kunne få lappet cykler, købe ispinde og erstatningsslik, ja der var også et håndkøbsudsalg. Katrine var dengang konstant sengeliggende, og hvis der var en pistol, der skulle hurtigt af vejen, var der et udmærket gemmested i hendes seng. Det gik, trods det at alle kom og gik, som var de hjemme.

Cykeldæk blev også genstand for opfindsomhed. Der blev lavet nogen med fjederbelastede træklodser. Bedre var det, hvis der kunne skaffes dampslanger, de var i det mindste punkterfri. Solution kunne ikke skaffes, så blev der lavet en brugelig klister af gamle rågummisåler opløst i stenkulsnafta. Enkelte blev tildelt et cykeldæk. Sygeplejersken skulle jo helst være kørende. Da lærer Madsens søn Erik blev student, var Villadsen hædersgæst, for uden hans indsats med cyklen, havde det ikke været muligt at gennemføre skolegangen.

Der kom også dårlige egenskaber frem. Manglen fristede til, at der blev skrælet cykler, d.v.s. at cykler, som ikke var låst inde eller gemt væk, blev befriet for dæk og slanger, som så blev solgt på den sorte børs. Den var på Frederiksplads, nu Ostervold, i Randers. Her kunne det gå livligt til. Den blev ofte ryddet, men var hurtigt i gang igen.

Det blev også almindeligt at hugge tøj fra tørresnorene. Det blev Scandiasmedene for meget, så de gik i flok ind til pladsen og gav Hagerne bank. Det hjalp en tid, men ikke længe, og som sædvanlig gik de egentlig skyldige fri. De fik ikke bank. Det var her - som i mange andre forhold - ikke nemt at skelne, da det også kunne hænde, at en nødvendig advarsel kom fra den kant.

Foranstående små og større ting gjorde, at det kunne være svært at holde sammen på den ofte forherligede modstandsbevægelse. Dagligdagen skulle leves, og arbejdet udføres. Det var dog ikke alt, der mislykkedes.

Mange fik god beskyttelse, og der knyttedes forbindelser, der holdt, så det var naturligt at mødes, da der efter krigen blev oprettet hjemmeforsvarende, der senere blev til Hjemmeforsvaret. Skulle nogen nævnes udover allerede nævnte F. Hansen, er det Kr. Juul, Johs. Sørensen og E. Villadsen, der i samarbejde med "de stille" i landet, ydede en god indsats med betydelig personlig risiko og uden udsigt til personlig vinding, alene ud fra en god national indstilling og en indlevet retfærdighedssans.

Det folkelige var en stor faktor hele besættelsen, der blev holdt møder, der var stærkt nationalprægede, og det kunne undertiden undre, at der ikke blev grebet ind, men nazisterne kunne jo ikke være overalt, og der

var solidaritet. Jeg vil nævne partiet Dansk Samling, der var stiftet i 1938. Til at begynde med kaldtes det en bevægelse, Det Tredje Standpunkt, efter Nazismen og Kommunismen. Denne bevægelse havde tidligt stor interesse i de folkelige kredse, hvilket kølnedes noget, da der blev dannet parti. Det var da også for Dansk Samling, at Kristen Juul blev minister i 1945.

Ved højskoleforeningen i Randers var der et skolemøde, hvor Kaj Munk talte. Den store sal på forsamlingsbygningen Jylland var stopfyldt. Kaj Munks indsats markerede en vending i forholdet til Nazisterne med mere aktiv modstand, som Nazisterne nok regnede med, de kunne standse med mordet på ham. Mange har senere gjort holdt ved mindestenen på Hørbylunde bakke, hvor Kaj Munk blev dræbt, for senere, når man kom hjem, at læse om det.

I Årslev var de gode til at spille dilettant. De udviste betydeligt mod ved i vinteren 1943 at opføre Kaj Munks skuespil om Niels Ebbesen med tydelig adresse til besættelsen. Ja, endda gentage det som offentlig forestilling i Præstegårdshaven om sommeren. Niels Ebbesen er her fremstillet, som den lidt vege dansker, der egentlig helst vil gå hjemme og passe sine dyr; men da han ser sine fæller efterhånden gå i samarbejde med tyskerne og affinde sig med forholdene, ja endog sin datter skulle han se var meget optaget af en flot tysk officer, som for øvrigt var sympatisk fremstillet i skuespillet. Stærkt tilskyndet af sin kone Gertrud og den brave noget fordrukne præst, går Niels Ebbesen til modstand. På spørgsmål af præsten, er du bange, svarer Niels Ebbesen kort: JA, jeg er bange. De mange optrædende var som udvalgt til rollerne, og det var både nærværende, ja man kan næsten sige gribende, at følge spillets gang.

Ellers blev der holdt både gymnastik og ungdomsmøder, ligesom der var husflidsskole i Årslev Præstegård. Der var Alsang og Algang. Det kan måske undre, at der kunne samles fuldt hus til en aften med lærer eller præst, hvor programmet var danske sange. Det var nok følelsen af samvær og at være mange, noget som vel også kan give en lidt falsk tryghedsfølelse. Engang gik hele byens unge i flok til Clausholm. Turen gik ned forbi Lykkeskoven, over gangbrættet ved skyttens hus, igennem skoven og til slotshaven, hvor vi fik kaffe ved gartneren, og så legede vi sanglege i havegangene. Det var en succes, og det gjorde, at vi senere gik til Fløjstrup bakker og til Uggelhuse. Her var der en enkelt, der havde fået et par bajere.

Han traf en mand, der kom fra fjorden med et bundt ål. Dem købte han og gik så rundt og falbød dem til stor morskab. Alt sammen små og enkle fornøjelser - glæder, som gav sammenhold i den ellers grå tilværelse, og som vi, der oplevede det, stadig husker. Det var enkle arrangementer, med de muligheder der nu var, og de blev altid påskønnet med godt fremmøde.

Der kløves generatorbrænde hos vognmand A.P.Andersen. Fra v. ses: Tage Christensen, Alfred Jensen, Svend Andersen og Ejner Kristiansen.

Brændselsproduktionen skal også omtales, da det i høj grad påvirkede dagligdagen. Der blev oprettet "kommunale brændselsnævn", som skulle sikre en nogenlunde retfærdig fordeling, registrere hvem der havde mulighed for selv at skaffe brænde eller tørv. Her fik kommunen tildelt træ i Clausholm skov, og der var et vældigt leben, når det blev fordelt, og især når det skulle køres hjem. Alt hvad der kunne køre, var derovre, og den mindste pind blev samlet op. Vognmand A. P. Andersen fik ekstra for at kunne lave Generatortræ, ligesom Marius Laursen havde fabrikation af det. Elværket i

Randers aftog hele hans produktion, så der var gang i økserne.

I moserne var der aktivitet fra det tidlige forår. I Moeskær arbejdede flere hold, Svanholm Rasmussen, Andr. Andreasen, brødrene Mikkelsen og flere. Johs. Sørensen gravede i Hvalløse mose, Kock, Årslev Mølle, der hvor der nu er en sø ved Vasen. Nede i Hørning enge blev også gravet, men kun privat, da der var så bundløst de fleste steder, at det ikke kunne bære maskinerne. Her kom de gamle primitive redskaber frem, og de var slet ikke så dårlige, og der udfoldedes et sandt folkeliv dernede med madpakker og det hele. Brændsel fik vi, selvom det ikke var lige godt. Det kunne så, hvis vi var heldige, suppleres med brunkul eller briketter. Brunkullene havde den kedelige egenskab, at det lugtede af natpote i de tilstødende rum. Det tog man også med.

Når generatorbilerne skulle startes, var der en del forberedelser. De forskellige blæsere tog på batterierne, og det kneb med strømmen. Så måtte der hest for, eller hvis en bil var kommet i gang, så kunne den hjælpe. Rutebilerne måtte også klare sig, og sikke et syn, når de ved aftenstid skulle fra Randers. Der blev fyret og rusket aske for at være klar til at afgå til nogenlunde tid. Så var de gerne stopfyldte, så det kunne knibe med at komme op ad bakkerne.

Der var også el-rationering, d.v.s. vi fik bestemte dage og timer, der måtte tærskes og gruttes. Der måtte ikke bruges el til brændesavning og kvashugning. Så var der en mand i Fløjstrup, der fremstillede en gammel bil med generator, som man kunne leje. Den blev flittigt benyttet af dem, som havde petroleumsmotor, da det var helt umuligt at skaffe petroleum.

Tørvetransporten satte sit præg på vejene. Der blev lavet vogne af gamle biler. De var behagelige at køre med, så længe dækkene holdt. Johs. Overgård havde en dejlig vogn, som blev benyttet både til arbejdsvogn og med havebænke på til udflugt og besøg. Hestene måtte holde for.

Tørvefabrikkerne lejede heste for sæsonen. De var til at begynde med urolige ved maskinerne, men vænnede sig hurtigt til dem og kunne gå helt tæt til de mere eller mindre hostende og spyttende af slagsen. Arbejderne ydede en stor indsats. Selvom det var hårdt arbejde, ville de hellere arbejde i mose og skov end risikere at blive henvist til at arbejde på flyvepladserne.

Vinteren kunne være slem at komme igennem for arbejderne, og de var meget glade for en tærskedag, især hvis noget af daglønnen blev i naturalier. En del arbejdede i skoven, og mange af de, som var hos Johs. Sørensen havde arbejde ved den nye vej, der blev anlagt fra Voldum til Mejlbjerg som vinterbeskæftigelse.

Daglønnen var ikke stor, men da det var begrænset, hvad der kunne købes, blev der en vis pengeligthed, som også mærkedes på vor lille sparekasse. Mange indfrie de gamle lån, og hvis der kunne skaffes materialer, blev der optaget et nyt lån til at bygge til eller få taget udskiftet for. Renten var lav og sparekassen måtte købe lavt forrentede obligationer for dog at få lidt ud af pengene. Den påtog sig også at finansiere de, der fik indlagt el. Der var flere, der hidtil havde klaret sig med petroleum, og de var nu i en slem knibe.

De fik 20-års lån til 4%, så de nåede, at renten steg til mere end det dobbelte, inden de var færdige med afdragene.

Mønstringskursus i Hørning 1944. Billedet taget foran centralen i Hørning.

Der kunne nævnes mange eksempler. Vi oplevede jo også pengeombytningen, som ikke var så god, men de fleste tog den med humør og begyndte på en frisk. Det skal nok lige nævnes her, at de, som fik installeret el dengang, selv måtte skaffe kobber. Det gik hårdt ud over de gamle kobberving, selvom der også her blev fundet på erstatninger.

I foråret 1945 kom der tyske soldater til byen. Jeg var i marken for at lægge kartofler, da der kom bud hjemmefra, at de havde eksproprieret laden og maskinhuset. Det gik hurtigt, for da jeg kom hjem, var det hele ryddet, der skulle være plads til 40 heste i laden og 20 i maskinhuset. I hospitalsladen skulle der være 20 heste, og det gav nogle misforståelser, at der på kortet stod Hørning Hospital, så de troede, at det var et sygehus, hvor de var parate til at indrette et lazaret. Daværende hospitalsforstander organist Knudsen udfoldede store anstrengelser for at forklare dem, at det var alderdomshjem, det hjalp dog ikke, der blev indrettet lazaret i samlingsstuen og en stue, der var tom. Forskole og forsamlingshus samt loftsværelser hos Krarup og Sigurd Sørensen blev også eksproprieret, og der blev gravet skyttegrave på skolepladsen.

Så gik de ellers i gang med at købe hestevogne og cykler. De mest brugelige havde været gemt væk en tid, men nu var det alvor. Jens Kirkegård opholdt sig med foreningshingsten og en hoppe ude ved nogle buske i flere døgn. Konerne hørte om cyklerne og fik sendt bud i tørvemosen, at mændene skulle gemme cyklerne der. De fik en del heste, vel 20 i alt, dog kom afrejseordren nok, før de havde regnet med, for de nåede ikke at få heste her i byen. De heste, som de havde fået, skulle jo køres, og det morede os noget at se, da de havde købt en hest hos Karl Frandsen i Moeskær. Alle vidste, at den ikke var til at køre.

De fik den spændt for i midten i et trespand foran en stor vogn, de havde med, og så gik det ellers ud af vejen. Så langt vi kunne se gik den på bagbenene, men de kørte hele dagen, og skiftedes tre mand, så da de kom hjem til aften, var hesten skikkelig, men kuskene var godt ømme i armene. Vogne af mange slags blev eksproprieret. De gode var gemt væk. På Årslevholm fik de mælkevogn og heste, ellers var det almindelige arbejdsvogne. Cykler lykkedes det også at få en del af. Man skulle jo færdes, og hvis man så mødte holdet, krævede de cyklen straks. Chr. Cilleborg havde en god cykle. Da han en dag var i marken, mødte han holdet. De krævede cyklen. Da han ikke ville aflevere, truede de med pistol, og først da Knud kom til, fik de den. Mandskabet bestod af nogle ældre mænd, hvoraf flere så ud til at have været sårede, og ellers mange helt unge. Der gik vagter døgnet rundt, og der blev ekserceret.

Det var tydeligt, at de indrettede sig på hjemrejse, for der blev købt madvarer i det omfang, de kunne. På mejeriet købte de oste, og det var med sejrsmine, når de kom med en hel stor ost. Hos Anton Rasmussen købte de en dyng kartofler, og nogle af de ældre kom og bad om at måtte høre engelsk radio, hvad de også fik lov til. Uden nogen vidste af det, var der opbrud en morgen sidst i april. Da jeg kom op om morgenen, var der aktivitet i laden, og en binding hø, som var gemt til udbinding, var bundtet og læsset på vogne. På min protest fik jeg besked om, at der kunne hentes penge hos kommandanten i skolen. Her fik jeg mod kvittering betaling i helt nye tikronesedler, som de havde en hel stor kasse af. Dem fik jeg hurtigt omsat, det var jo ikke til at vide, om de var noget værd.

På marken fandt vi ofte de sølvpapirstrimler, som de engelske flyvere kastede ud til afledning af radaren, og medens byen var besat, kom en længe ventet nedkastning på marken ved Lykkeskoven. Der var nok nogen uoverensstemmelse om, hvem af grupperne, den var til, og enkelte af containerne var gået itu ved faldet, så de skulle jo reddes, hvad de også blev. Selve containerne blev gravet ned i mosen, og så var det med at få våben og ammunition i sikkerhed. Fra V. Alling kom en mand med sin vogn med en klat roer i, som han så læssede om i skoven, så der var våben i bunden af vognen og roer ovenpå, så han kom godt hjem med sit læs. Tustrup karlene var nysgerrige og ville hen for at se på. Det passede ikke, de som var nede for at samle op, så en smed en håndgranat efter dem for at forskrække dem. Det lykkedes også, men de blev selv bange og løb op i Gundestrupstrup skoven, hvor de gemte sig, til de turde liste hjem.

Det meste af det nedkastede blev reddet, og fordelt. Det, at tyskerne var i opbrud, gjorde nok, at der ikke skete yderligere. Der gik ikke så lang tid, før der blev brug for våbnene til bevogtning. Da fredsbudskabet kom, blev alle, der var med, indkaldt til denne opgave. De kom fra tørvegrave og andet arbejde skiftede tøj, og fik armbind på, nok med nogen betænkelighed, for ikke alle var kyndige i at bære og bruge våben. Det gik, og mig bekendt skete der ikke noget utilsigtet i disse bevægede dage.

Selve fredsbudskabet blev her som andre steder modtaget i glædesstemning, måske mere ublandet her end så mange andre steder, da her ikke var arrestationer, på grund af unational optræden. En enkelt undtagelse var en tilflytter, der havde været sabotagevagt. Det blev siden kritiseret, at det var de små, der blev taget, mens andre gik fri.

De fem år var gået. Almindelig sammenhold og tilpasningsevne gjorde det muligt at komme igennem uden særlig dramatik. Livet gik videre med optimisme og forventning til fremtiden. Den fjerde maj kom der bud efter Kr. Juul. Han skulle begive sig til København for at deltage i befrielsesregeringen. Han blev forsinket og nåede ikke frem til regeringserklæringen blev udsendt. Det var der nogen utilfredshed med; men det har andre beskæftiget sig med og skal ikke forsøges kommenteret her.

*Foranstående er fortalt af Klaus Moltesen til befrielsesmøde i Hørning
Forsamlingshus den 26 april 1985.*

